

УДК 711.1+13:502.33

к.т.н. Габрель М. М.,
gabryk@ukr.net, ORCID: 0000-0002-9822-6424,
к.ю.н. Косьмій М. М.,
kosmiy@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4823-5573,
Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ

УНІКАЛЬНІСТЬ ПРОСТОРУ МІСТА. АНАЛІЗ І ВИКОРИСТАННЯ В УПРАВЛІННІ ЙОГО РОЗВИТКОМ

Анотація: осмислено феномен унікальності міста та його простору для сьогоденного рівня урбаністичних знань; запропоновано методичний інструментарій дослідження унікальності міст; обґрунтовано підходи його врахування у розрізі стратегії розвитку міст та містобудівної діяльності. Детальні дослідження проведені на прикладі вибраних міст Західного регіону України.

Ключові слова: унікальність простору міста, експертні методи, історичні передумови, унікальність краєвидів та їх естетика, історична унікальність, відношення до культурної спадщини, соціально-гуманістичні характеристики і процеси у містах, просторова організація і розвиток міст.

Вступ. Актуальність. Уся історія урбаністичної культури — виникнення, розвитку та формування просторової структури міст, вказує на важливість феномена їх унікальності в архітектурно-урбаністичних рішеннях та розвитку.

Унікальність міського простору — це неповторність характеристик і взаємодій його вимірів, яка не має аналогів. Унікальність міст та їх простору проявлялась у різних аспектах: політичних, соціально-гуманістичних, економічних, релігійно-світоглядних, територіально-ландшафтних тощо. Вона характерна для кожного виміру міського простору, але найбільш загально проявляється у взаємодіях. Неповторність міського простору визначається насамперед взаємодією якісних характеристик. Унікальність визначається і не піддається вимірюванню, є важливим критерієм характеристик міського простору і може мати як позитивний, так і негативний прояв.

У сьогоденних умовах назріла необхідність переосмислення явища унікальності для нових умов держави, її регіонів і міст. Окремі аспекти порушеної проблеми досліджують вітчизняні дослідники: Л. Бакалова, І. Бистряков, Т. Возняк, М. Гарель, М. Дьомін, Є. Ключніченко та ін. [2-8; 12]. Особливе місце в дослідженні феномена унікальності простору урбанізованих систем займають дослідження іноземних учених [23-27]. Висхідна гіпотеза полягає в тому, що врахування та розкриття унікальності простору міст є ефективним шляхом їх перспективного розвитку й обґрунтованості

урбаністичних рішень; а місто для розвитку мусить шукати унікальні підходи і використовувати свою унікальність.

Мета статті полягає в осмисленні феномена унікальності для сьогоднішніх умов розвитку міст; обґрунтуванні підходів до його врахування при розробці стратегії розвитку, оновленні містобудівної документації й прийнятті управлінських рішень. Вирішуються *задачі*:

- розкрити історичні передумови унікальності міст у світовій урбаністичній культурі;
- осмислити феномен унікальності міст для сьогоднішнього рівня урбаністичних знань;
- здійснити аналіз актуальних ситуацій, процесів та явищ, їх оцінку у вибраних містах на предмет виявлення ознак унікальності їх простору;
- обґрунтувати шляхи розкриття унікальності у визначенні стратегій розвитку міст, у містобудівних проектах і управлінських рішеннях.

Методичні вимоги до дослідження феномена унікальності міст та їх прояву в просторовій структурі:

1) доцільно користуватись лінгвістичними змінними, які виражаються словами, а не показниками;

2) використовувати передусім експертні й соціологічні методи (опитування, анкетування), а також історичний і логічно-аналітичний;

3) унікальність і ефективність — дві сторони урбанізованих систем, які не варто протиставляти;

4) розглянуто лише якісні характеристики простору міст та їх вплив на систему, тобто показники, які не можна виразити кількісно, наприклад: краса ландшафту (краєвиди, їх гармонійність), рівень культури спільноти (релігійність, політична, правова, адміністративна свідомості), історичні особливості міста, які відображені в архітектурній спадщині;

5) аналіз здійснено у вибраних контекстах виникнення, розвитку і формування просторових структур основних міст Західного регіону України.

Виклад матеріалу. I. Історичні передумови. Унікальність у світовій урбаністичній культурі. Аналізуються передусім культурний чинник і релігійна культура, політичні, правові, адміністративні, а також суспільні чинники.

Формоутворення й розвиток міст та їх унікальність зумовлені передусім **культурними чинниками**. Культуру можна формулювати як сукупність матеріального і духовного надбання міської спільноти, виробленого в загальному історичному розвитку або у визначеній епосі. Це те, що в людському розвитку створене і навчене, на відміну від успадкованого біологічно. Культура є певним рівнем розвитку суспільства тої чи іншої історичної епохи. Її часто ототожнюють з цивілізацією як станом розвитку людського суспільства в певний

історичний період, з урахуванням матеріальної й духовної культури. *За прояви цивілізації вважають організоване міське життя, сакральні об'єкти, монументи, розвинуту освіту, побут*, а також інші види організації простору екзистенції людей. Отже, творцем феномену міста та його унікальності виступає насамперед культура, яка проявляється в щоденному житті, різноманітності архітектурних форм, системі управління, діяльності суспільних інституцій, охоплює норми, вартості й підстави діяльності мешканців. Культура міста відображається в характері його простору, що може трактуватися як хроніка життя і запис його історії. Місто є одночасно і творцем, і виразником культури, створює специфічне середовище її відображення.

Невіддільною є **релігійна культура** (релігійний чинник), що трактується як переказ сенсу і значення людської екзистенції; сенсу, який знаходиться між добром і злом, пошуком шляху до життя вічного; розуміння символів, коли місто розглядається як витвір людських рук і того, що називається «сутністю людини». Аналізуючи *релігійний чинник*, його вплив на розвиток і формотворення міст, їх простір та архітектуру, відзначимо, що релігія — «комплекс того, у що віримо, що торкається генези, структури і мети існування людини і світу; віра в Бога» [11]. Загальні елементи для всіх релігій відносяться до правди віри, принципів морального життя, культу і обрядів, інституційної організації. Це суспільно-політичне явище, істотним елементом якого є відношення людини до сфери святості й Божої сфери.

Цей чинник веде інколи до істотних змін в образі місць та міст; твориться специфічний ландшафт, у якому домінує святиня й сакральний простір. Характерною ознакою деяких релігійних осередків — центрів паломництва, є змішування народів (частина паломників після завершення мандрівки не повертається додому, а залишається проживати поблизу святих місць). Місто від свого зародження служило таємницею, що давало підстави вважати його даром Творця і твором людських рук. Для кращого розуміння сутності та унікальності міста і його місця в цивілізаційному розвитку доцільно розглядати його з погляду теології, де найкориснішими для нас є дослідження філософів і теологів, які розглядають міста та їх архітектуру [10-11; 20].

Існує уявлення про місто як мікрокосмос, в якому проявляються всі найважливіші риси людини і суспільного життя, що реалізуються в реальному просторі; стверджується тісний взаємозв'язок і взаємовпливи суспільно-духовної й територіальної структур. Символом міста є камінь як елемент його матеріальної будови і будови спільноти: від печери, гроту і до складної урбанізованої системи. Водночас місто проявляється і як міф у певних алегоріях і символах, з допомогою яких робиться спроба інтерпретувати світ. Самі міста також творили міфи — Ур, Вавилон, Єрусалим, Атлантида, Афіни, історія яких

переповнена ними. Забудова міст створює свій мікрокосмос, опору життя, спільну силу проти слабкості, подолання незручностей екзистенції. Місто розкриває красу моральності й бруд аморальності; суспільні патології, духовні й моральні біди, узалежнення, злочинність, епідемії, тероризм. В історії виділяються сакральні *міста*, які можна трактувати як «*посланців*» для світу, містами благословенними, що творять спільноти добра (Єрусалим, Рим, Париж, Лондон, Київ, Краків) й міста, які виступають символами зла й суспільної патології — Содома, Гомора тощо.

Немаловажну роль в організації й локалізації міст, формуванні їх архітектури та простору відіграють **політичні, правові й адміністративні чинники**. Поняття політика розуміємо як діяльність влади через систему державних органів управління суспільством. Ця діяльність пов'язана з пануванням, управлінням і владою та трактується як така, що скерована на благо спільноти. Право слід розуміти як систему загальних і конкретних вимог дотримання юридичних норм, пов'язаних генетично й функціонально з діяльністю держави, функції і суть якої визначає система суспільних відносин та шляхи розвитку. Адміністрування — діяльність, спрямована через керівний центр суспільної організації для реалізації важливої мети у сферах суспільного життя. Між керівним центром (владою) і членами суспільства існують «відношення влади» [16].

Політичний чинник. Аж до ХХ ст. серед найважливіших чинників заснування та розвитку міських поселень була потреба і політика захисту від загарбників, близькість комунікаційних шляхів, а також використання природних багатств навколишніх територій. У міжвоєнний період ХХ ст. багато європейських країн захоплювалось будівництвом потужних фортифікаційних ліній: славнозвісна французька «лінія Мажіно», німецька «лінія Зігфріда», чеські укріплення, Перемишльська фортифікаційна система, радянські «укріпрайони» вздовж західного кордону. Вони виявили вплив на просторову організацію та систему розселення великих територій багатьох країн Європи.

Транспортна політика й комунікаційні вузли визначали статус і роль поселення. Природні багатства також мали свій політичний прояв: кожний правитель хотів розташовувати поселення на заможних землях. Політичні чинники мали взаємозв'язок з іншими чинниками — для прийняття рішення щодо локалізації суб'єкт мусив мати виразну причину для втілення ідеї саме в цьому місці. Міста, що виникали на політичній базі, нагадують «ідеальні міста», проте естетичний вигляд плану не завжди перекладався на його функціональність у просторі. Окремі стали поселеннями суспільних патологій і деградування [19].

Юридично-адміністративний чинник — це майстерність управління системою та обґрунтовані нормативно-правові вимоги цієї діяльності. Стосовно

локалізації й організації міст він зумовив приведення у порядок суспільний і юридичний розвиток. Завдяки цьому міста отримують універсальні ознаки і стають схожими: влада вирішувала, яке саме місто може (мусить) виникнути в тому чи іншому місці, з того або іншого приводу.

Суспільні чинники впливу на розвиток міст розуміємо як явища і процеси, що мають у своїй суті суспільний характер. Поняття «суспільство» виділяє два виміри — індивідуальний і громадський (люди в їх суспільних відносинах). Усі суспільні явища є результатом дій індивідів, відкрита система їх спілкування, взаємозв'язків і взаємодій. Суспільство є системою, що здатна до саморегуляції, породжує відносно самостійні й незалежні форми інтеграції і регулювання відносин між індивідами, спільнотами, а також простором її екзистенції.

Предметний світ, який нас оточує, складається з зусиль конкретних індивідів. Результатом їх діяльності є продукт форм відношення людей до оточення. Люди самі творять свою історію і суспільне життя, а форма «включення» їх у суспільно-історичний процес визначається освоєнням ними простору. Із сукупної діяльності індивідів розвиваються нові об'єктивні обставини, які визначають їх розвиток. Поняття громадськість, трактоване як група людей, яку поєднують спільна мета чи справи. Громадським простором можна іменувати комплекс місць, у якому мета і справи спільності найповніше відображені й реалізовані. Це середовище має суспільний характер і позначає простір, який може стати сферою життя і діяльності спільноти. Умовою розвитку суспільного життя населення є розвиток процесів, завдяки яким розповсюджується інформація, гарантуються умови співжиття. Він має свої символічні й естетичні вартості, виступає диференційованим простором і сприяє раціональному його використанню.

Місто творить територію різноманітних дій і людської активності, що взаємно переплітаються. Воно є простором, на якому стикаються загальні справи з груповими й справами особистими. Його основну структуру складає тканина, в межах якої фіксовані взаємні відношення між приватним, груповим і громадським просторами. Процеси урбанізації спричинили переоцінку просторів загального користування. Значна їх частина перетворилася в загальнодоступний громадський простір, користування яким регулює державне й місцеве право. Інші простори підлягали формальним або неформальним суспільним групам, чи перетворювали їх у приватні або напівприватні простори.

Диференціювання міського середовища утруднює нав'язування близьких і тривалих суспільних контактів у сучасному місті. Суспільне дистанціювання спричиняє ситуацію, коли людина почувається самотньою. Зростають психічні напруження як наслідок стрімкого темпу життя, що накладається через сучасну

технологічну цивілізацію. Крім того, це вимагає від мешканців міста спеціалізації ролей, у результаті чого зростає їх взаємна залежність; конфлікти між багатством й убогістю, навчанням і неучтвом. Змагання за найкориснішу позицію в міському просторі впливає на індивідуальність, стає причиною ситуації, коли кожна частина міста формується таким чином, щоб приносити якнайбільшу користь. Навзамін місто і його частини отримують певні відмінності й ознаки.

Таким чином, виокремимо способи бачення та трактування міста як: 1) виділені правові громади, концентрацію населення; 2) сформульований юридично простір; 3) нагромадження культурного матеріального спадку; 4) специфічний ландшафт і забудова. Місто виникло і розвинулось як результат дії різнорідних чинників, зосереджувало людей різного складу й діяльності. Існування і розвиток міст обумовлені тенденцією їх різнорідності та унікальності в суспільних перетинах — професійному, маєтковому, етнічному тощо. Завдяки цьому громада поселення перетворювалась у спільноту й обумовлювала розвиток міста та унікальність його простору й архітектури. Крім того, урізноманітнення і зростання потреб мешканців призводить до ситуації, коли місто: постійно веде наступ, перетворюється й перетворює оточення; створює щораз нові засоби для задоволення зростаючих матеріальних, духовних та інших потреб спільноти.

II. Переосмислення феномена унікальності міста із сьогоденного рівня урбаністичних знань. Унікальність проявляється на різних рівнях урбанізованих систем. Вона передається «в спадок» і є характерною для певних генетичних типів міст. Унікальність міста відображається в просторі міста та зосереджена в процесах у ньому. Розглянуто характеристику, структуру й властивості процесів у місті. Увага зосереджена насамперед на якісних характеристиках, що охоплюють унікальність.

Урбанізована система — ергатична (з поведінкою) система, яка включає функції, методи і засоби досягнення людиною (спільнотою) мети щодо перетворення й розвитку міського простору. Міста згідно з системним підходом є насамперед системою-процесом, а первинною тут виступає дія (діяльність, функція). Основними властивостями урбанізованої системи є цілеспрямованість, динамічність і гомоцентричність. Урбанізовані системи є ергатичними, складними, динамічними системами, що включають підсистеми «людина, умови, функція, геометрія та час», взаємодія між якими має свою специфіку в кожному місті [6; 8]. Місто як система відноситься до класу відкритих, і в різних зовнішніх умовах воно виявляє різні властивості. В цих характеристиках (вимірах) і зосереджена унікальність простору. Окрім того, урбанізовані системи мають властивості до самоорганізації, саморозвитку та

зміни поведінки як реакції на зміну ситуації в системі. Це обумовлює *гомоцентричність (людиноцентричність) системи*.

Просторова ситуація — це зафіксований на певний момент часу стан системи й умов її функціонування. Урбанізована система розглядається нами як система-процес і система-об'єкт. Вона включає: мешканців, техніко-технологічні засоби, ресурси, інформацію, зовнішні умови, середовище. Кожна складова має свої властивості й характеристики. Так, мешканці характеризуються кількісними й якісними властивостями, рівнем їх використання. Інформаційна складова передбачає формулювання цілей організації та розвитку системи відповідно до реальних потреб і засобів; містить вимоги до безпеки людей і довкілля тощо. Ресурси включають забезпечення системи енергією й матеріальними засобами, які необхідні для її ефективного функціонування.

Для *розкриття суті унікальності міст та містобудівного простору* в сьогоднішніх умовах скористаємось моделлю п'ятивимірного міського простору, яка дає можливість структурувати характеристики процесів і явищ в міському просторі, їх системного аналізу й оцінки [6]. Отже, *унікальність стосовно простору міста зосереджена у вимірах*: умов (природно-ландшафтних, розміщення і вимоги до організації та розвитку міста); функціональному (зовнішні, внутрішні та функції узгодження); соціальному (кількісні й якісні характеристики спільноти); часовому (історія, сучасність і майбутнє); геометричному (величина, конфігурація та розпланування).

Людський вимір з позиції унікальності можна охарактеризувати: працелюбством, моральністю, грамотністю. Виділимо насамперед якісні характеристики, а також тенденції у просторі міст, що пов'язані з цим виміром. Спостерігається різке зменшення населення та погіршення його якісного складу (вікової структури), кваліфікаційного рівня, якості освіти й науки, а також моральності; суспільна поляризація та зубожіння частини населення міст України. *Функціональний вимір* включає: домінуючі (містоутворювальні), супутні (обслуговуючі) та функції узгодження. Моральне старіння основних фондів, низька ефективність виробництва, стан міських інженерних, комунікаційних та інформаційних мереж — характерні ознаки цього виміру в містах України. У *вимірі умови* можна виділити: умови політично-правові; розміщення міста; вимоги, обмеження й регламенти, які діють у системі. Погіршуються фінансові умови, відбувається вивезення капіталу з України, зменшення реальних доходів пересічних громадян та інші тенденції (головно негативні). У *геометричному вимірі*, який включає характеристики розпланування, конфігурацію розміщення елементів та розмір (масштаб) міст, спостерігається зростання рівня урбанізованості, територіальне розростання найбільших міст, зміна структури розпланування, втрата історичності структури. *Часовий вимір* охоплює минуле,

сучасне і перспективи міста, тобто історичні та характеристики сучасного стану (динаміка розвитку, стагнація чи деградація). Тут також проявляються тенденції погіршення характеристик, але є й позитивні зміни, як-от, включення окремих об'єктів до світової спадщини ЮНЕСКО [14].

Взаємодії вимірів. З усієї множини взаємодій розглянемо лише ті, що містять вимір «людина» і характеризують простір та нові процеси і унікальність міст. *Людина – функції* охоплює характеристики відношення до праці (напруженість, кваліфікація, організація, етика праці, ставлення до неї). *Людина – умови:* демократія, правова ситуація, громадянське суспільство; моральний клімат; пріоритети. *Людина – геометрія:* розміщення людей у просторі міст; зміна функціональних і планувальних структур, щільності забудови; процеси субурбанізації. *Людина – час:* відношення до історичної спадщини; пошанування традицій; креативність та ініціативність людей.

Унікальність як сутність міст і містобудування слід трактувати в контексті:

- інформатизації всіх сфер функціонування міста;
- зміни форм власності й систем господарювання;
- змінення структури внутріміського простору, його функціональної, правової, соціальної, економічної та ін. субструктур;
- зміни систем управління містами і територіями, зростання ролі громадянського суспільства;
- пов'язаності з концепціями сталого розвитку й розумного міста.

Провідною концепцією розвитку цивілізації в глобальному масштабі (у т. ч. і процесів урбанізації) є *концепція сталого розвитку* (sustainable development), що трактується як «розвиток, який забезпечує потреби сьогоденних поколінь без обмежень можливостей у задоволенні потреб майбутніх поколінь і без шкоди для природного довкілля» [21]. *Сталий розвиток міст* розглядає процеси в них із позиції використання ресурсів і умов життєдіяльності людей, трактує «стале» місто як місто з соціально та економічно ефективними й екологічно безпечними процесами, в яких раціонально використовується потенціал і реалізуються механізми самоорганізації.

Концепція розумного міста (Smart City) розглядає насамперед інформаційний, техніко-технологічний та комунікаційний аспекти. У ній місто спонукає людину до відповідної поведінки та допомагає приймати раціональні рішення. «Розумне місто» більш підготовлене до вирішення проблем і швидше реагує на складні задачі й виклики сьогодення. Технології й рішення, пов'язані з таким містом, скеровані на ефективне управління містом, його транспортною системою, використанням енергії, охороною здоров'я, використанням води та утилізації відходів тощо. Разом із тим концепція викликає і критику, зокрема: а) загроза ігнорування не інформаційно-технологічних, але важливих складових

розвитку міст; б) потреба обробки великих масивів даних; в) орієнтованість моделі на бізнес і функціональну раціональність. На цих теоретичних положеннях базуються використані методи й проведено дослідження унікальності міського простору вибраних міст Західного регіону України.

III. Методи дослідження унікальності простору міст. У статті виходимо з того, що: при дослідженні порушеної проблеми краще здійснювати поглиблений аналіз меншої кількості прикладів, ніж поверхнево розглядати їх більше число; багато явищ можна краще зрозуміти з допомогою участі представників суспільства, ніж використовуючи спеціальні теоретичні моделі; з'ясовуються питання «чому», а не «скільки».

1. Для дослідження унікальності міст доцільно використати *експертні методи*. Вони займають особливе місце в науці, сфера їх застосування різна, й на сьогодні їх вагомість зростає. Широке використання експертних методів дозволить зменшити вплив суб'єктивізму, врахування думок різних людей знизить дію суб'єктивних чинників, надасть переконливіші аргументи, а не лише слова й рефлексії «на задану тему». Експертні методи дозволяють отримати нову інформацію про досліджуване явище, поглиблюють пізнання, допомагають краще зрозуміти механізми процесів і явищ. Водночас вони мають і недоліки — їх результати, як правило, локального значення і не можуть поширюватись на всю систему; зберігають велику частку суб'єктивізму; узалежені від прийнятої наукової теорії; часто трудомісткі в проведенні.

2. *Метод історичний та історичного мислення* — це насамперед розрізняти й узагальнювати, а опісля використовувати методи індукції й дедукції, які між собою тісно пов'язані й взаємодоповнюються. В архітектурно-урбаністичних дослідженнях широко розглядається історичний аспект, а відповідно, й історичний метод. Він теж значною мірою є експертним, порівняння властивостей із відомими зразками (прикладом) історії. В архітектурі та урбаністиці як науці, великою мірою описово-аналітичній, особливу роль відіграє *виявлення фактів*, що бере до уваги результати спостережень чи досвід. Факти є матеріалом для узагальнення.

3. *Описово-інтуїтивний метод* використовується як «частковий», бо якщо в основі лише опис, наукова вартість такого дослідження є незначною. Разом із тим опис у нашому дослідженні необхідний. При дедукції виявляються й описуються індивідуальність (унікальність), а при індукції — узагальнені (універсальні) ознаки. Власне опис ефективно використовується при переході від деталей до узагальнень. *Інтуїтивний аналіз* базується на робочих гіпотезах і трактується як «розумове спостереження» над предметом. Цей аналіз присутній у нашому дослідженні; ґрунтується на ерудиції й досвіді дослідників, водночас не використовується як самостійний метод.

4. *Логічно-аналітичний метод* також використано. Явище унікальності міста розглядалося через логічно-аналітичний аналіз: а) просторових ситуацій; б) причинно-наслідкових зв'язків у системі; в) втрат, конфліктів і дефектів у системі.

а) *Аналіз просторових ситуацій* виконано відповідно до моделі п'ятивимірності міського простору (людина, умови, функція, геометрія, час), взаємодії цих вимірів — розглядаються лише подвійні взаємодії та ті, що характеризують процеси в місті та розкривають унікальність міського простору.

б) *Аналіз причинно-наслідкових зв'язків* здійснюється, як правило, для оцінення ситуацій, пов'язаних із порушеннями, неефективністю й несистемністю функціонування міста. Для виявлення причин будують причинно-наслідкові зв'язки (ланцюжки). Задається запитання: «Чому виникла така ситуація?», а відповідно, «що вона зумовила?». Правила побудови причинно-наслідкових ланцюжків передбачають: формулювання загальної характеристики ситуації, визначення основних її ознак, проведення аналізу на різних рівнях деталізації, аналіз кінцевих причин і прийняття рішень щодо усунення відхилень у процесі — це відповідь на питання «чому?».

Таким чином, побудова причинно-наслідкових зв'язків дозволяє класифікувати основні відхилення від універсальності системи (найважливіші наслідки якихось процесів), а при їх наявності визначити першопричини. Причини приховані в людині, функціях, ресурсах, історії й геометричній структурі міста. Побудова причинно-наслідкових зв'язків у просторі міста надає можливість установити структуру локацій унікальних явищ і ситуацій. Ці зв'язки легко перевіряються у зворотному напрямі (аналізуємо певні наслідки й шукаємо їх причини).

в) *Аналіз втрат, просторових конфліктів, дефектів та дефіцитів у системі*. Втрати залежать від багатьох умов, проявляються на різних етапах функціонування системи, а причини їх виникнення зосереджені в різних складових. Їх виявлення й оцінка потребує системного аналізу та побудови карти втрат. Залежно від причин можуть бути конфліктами:

- інтересів, які виникають від різних потреб сторін, коли одна сторона намагається задовольнити свої потреби за рахунок другої (причини — в процедурі, матеріальних і психологічних складових);
- структури, що пов'язано з організаційними чинниками й непрофесіоналізмом у прийнятті рішення (причини — різний вплив влад, погана організація простору, часові обмеження);
- цінностей, як надмірне експонування амбіцій (причини — в різниці головних і локальних цінностей);
- відносин учасників процесу (причини — в емоціях, стереотипах, прив'язаностях, невмінні спілкуватися);

- неоднозначності даних, коли з них можна робити різні висновки (причини — в браку інформації, розумінні даних, різних процедур аналізу й обґрунтування рішень).

Основними проблемними вузлами функціонування міст, які значною мірою визначають їх унікальність, виступають: фінанси, територія, транспорт, відкритість (замкненість) інформації, екологічні, соціальні та інші причини.

IV. Приклади дослідження унікальності вибраних міст України.

Унікальність міст доцільно розкрити на прикладі урбанізованої системи України та її етнокультурних регіонів. Розглядаються міста — обласні центри, що знаходяться в Західному регіоні, та їх пов'язаність і обумовленість відмінностями просторових структур. Увага зосереджена на просторовій структурі та процесах на предмет унікальності у містах Івано-Франківську, Львові, Ужгороді, Чернівцях. Спочатку наведемо загальну характеристику вибраних міст, яка включає традиційні показники, що відображаються в статистичних джерелах (табл.).

Таблиця

Основні показники розвитку обласних центрів Західного регіону України

Показники	м.Львів		м.Чернівці		м.Івано-Франківськ		м.Ужгород	
	2005	2014	2005	2014	2005	2014	2005	2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Соціально-демографічні								
Щільність населення, осіб на 1 км кв.	4924	4901	1591	1713	2805	2934	3657	3636
Кількість наявного населення (на початок року), тис. осіб	761,6	759,1	243,5	264,1	227,0	243,7	116,7	116,4
Кількість найманих працівників, тис. осіб	271,7	251,4	72,2	70	72,9	73,2	31	18,1
Коефіцієнт міграційного приросту (скорочення населення), на тис. осіб	4,1	1,04	6,5	11,4	4,2	5,8	-0,7	-4,7
Середньомісячна номінальна заробітна плата на одного штатного працівника, грн	2400	3011	711	3000	2258	2868	808	3011
Забезпеченість населення житлом у розрахунку на одного мешканця, м кв. загальної площі	17,9	20,1	19,8	20,3	17,8	23,6	19,9	21,8
Економічні								
Прямі іноземні інвестиції на одну особу, дол. США	273,2	1451,6	71,5	109,0	59,6	1383,3	501,0	489,4

Інвестиції в житлове будівництво на 1 особу, грн	323,7	6782,8	322,4	2693,9	823,0	12649,5	354,6	5620,6
Введення в експлуатацію загальної площі житла, тис. м ²	158,7	423,0	80,7	108,0	124,4	381,0	38,9	93,0
Обсяг виконаних будівельних робіт на одну особу (у фактичних цінах), грн.	859,2	1852,5	881,7	1669,4	1114,0	3461,2	509,2	900,0
Роздрібний товарооборот підприємств на одну особу, грн	4266,5	18657,3	4089,0	17412,6	3469,5	20379,5	8163,0	22910,3
Кількість суб'єктів ЄДРПОУ на 10 тис. осіб наявного населення, од.	386,3	481,0	295,2	371,1	388,9	420,2	391,0	494,8
Транспортно-логістичні								
Щільність автомобільних доріг з твердим покриттям, км на 1000 км.кв.	381,8	375,6	356,7	356,7	300,2	300,2	260,8	260,8
Довжина доріг з твердим покриттям, км	590	590	183,3	183,3	221	221	210	210
Чисельність легкових автомобілів у особистій власності, тис.од	231,9	285,4	88,3	135,3	136,4	161,7	142,5	159,3
Кількість міжнародних і внутрішніх авіасполучень, од.	20	40	4	9	1	4	1	1
Інтенсивність перевезення пасажирів автомобільними дорогами з твердим покриттям, млн. пасажиро-кілометрів на 1 км шляхів	2,9	3,3	1,66	2,2	1,26	1,83	1,27	1,24
Інтенсивність перевезення вантажів автомобільними дорогами з твердим покриттям, млн. тонно-кілометрів на 1 км шляхів	1,08	1,74	1,09	3,1	0,92	2,15	1,2	2,35
Побутові, культурні та туристичні								
Кількість закладів культурно-побутового призначення, од.	102	88	54	50	61	39	27	15
Кількість готелів, од.	27	72	5	30	8	28	10	27
Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності області, осіб	90756	92128	61567	16560	169890	63848	637	11625

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кількість об'єктів роздрібно́ї торгівлі на 10 тис. осіб, од.	25,1	20,6	25,9	21,8	26,5	22,6	28,4	24,3
Обсяг реалізованих послуг на одну особу, гри	4726,8	16381,5	2403,3	5901,9	2828,5	9240,4	2117,4	7625,8

*Джерело: складено на основі даних Головних управлінь статистики Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської та Чернівецької областей.

Для характеристики унікальності вибраних міст використовувався головний експертний метод. Експертами виступали архітектори-практики та головні архітектори вибраних міст, а також представники органів місцевої влади. Окрім того, визначалась думка й оцінка простору студентами — архітекторами і викладачами Університету Короля Данила. Вагові коефіцієнти не встановлювались, тобто думка, наприклад, головного архітектора міста чи студента оцінювалась однаково.

1. Унікальність краєвидів вибраних міст, їх естетики. В оцінках міститься багато суб'єктивного. Використовуються знання й методи з ландшафтної архітектури та містобудівної композиції, які пов'язуються з дослідженнями естетики середовища й аналізом краєвидів. Відповідно до теорії краєвидів міські інтер'єри включають стіни, горизонтальну площину, склепіння й елементи, що вільно в них розташовані. Характеристика цих елементів та їх поєднання визначає настрій, композиційні якості, стильові ознаки інтер'єру тощо. Для їх оцінки нами використовуються експертні методи.

Дослідження ландшафтів композиційних структур включає також аналіз міських панорам і особливості сприйняття ландшафту, зокрема:

- розміщення характерних точок огляду (основні види, точки огляду, комунікаційні, у т.ч. пішохідні, стежки);
- інвентаризацію й аналіз існуючих силуетів, що виникають з найважливіших точок огляду;
- оцінку й ранжирування існуючих панорам на основі аналізу їх композиційних елементів і якостей (відповідно до шкали оцінок).

Оцінка естетики краєвидів та їх унікальність передбачає також дотримання вимог і умов охорони чи їх зміни, вимог і збереження конкретних композиційних рішень. Окрім того, аналізувалось:

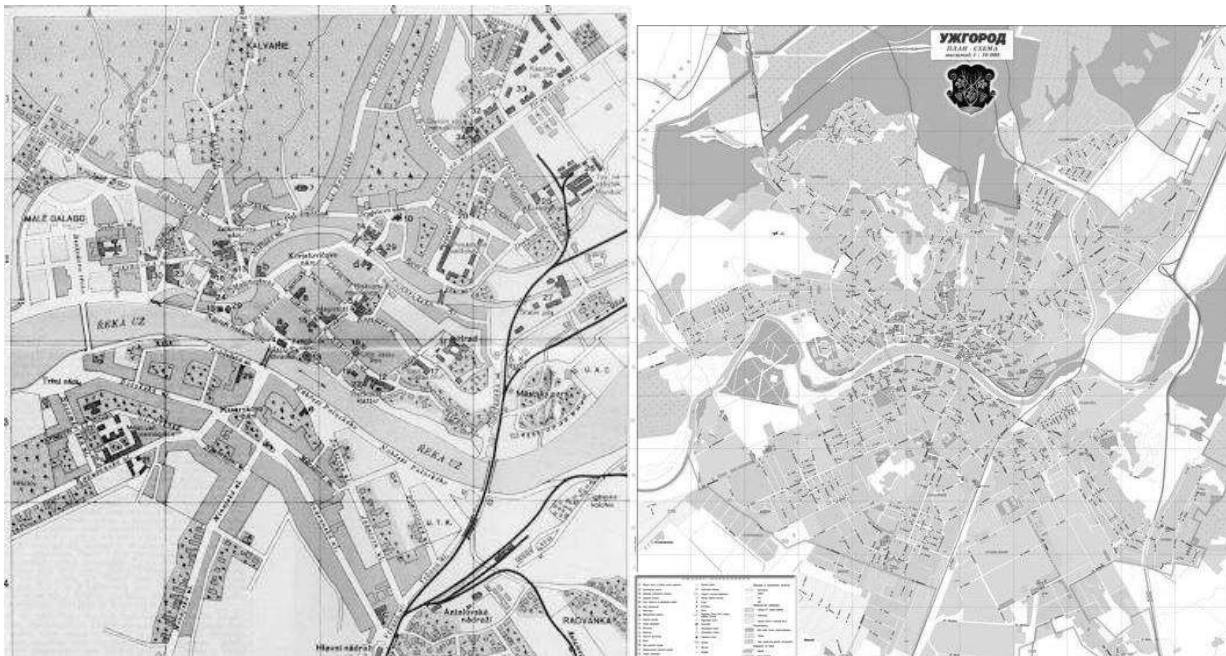
- розміщення й композиція забудови з урахуванням умов території (відношення габаритів до характеристик елементів оточення);
- особливості змін і організація нових ландшафтів;
- консерваційна діяльність і збереження історичних ландшафтів (стильових ознак, відповідність стилю архітектури та структурі ландшафтів);

- формування комунікаційної мережі як цілості з урахуванням естетичних характеристик міського ландшафту.

Характеризуючи краєвиди вибраних міст на предмет їх унікальності, відзначимо високу естетичність історичного простору. Вибрані міста характеризуються унікальністю ландшафту та естетики краєвидів. Так, місто Івано-Франківськ успішно зберігає й розвиває свої естетичні властивості. Йдеться як про історичну частину, так і ландшафти з періоду історизму. Разом із тим недостатньо використовує потенціал двох річок — естетику простору прибережної зони. Доцільно розробити проект збереження композиційної структури та панорамних видів міста.

Успішно «естетику ріки» використовують у м. Ужгороді (рис. 1). Здійснюється системна реконструкція набережної, яка стає композиційним стрижнем, навколо якого розвивається вся композиція міста. На цій основі реконструюються сквери і двори, розвивається громадський простір.

Львів має характерний природний елемент композиційної структури міста — гору Високий Замок. У минулому ця обставина враховувалась при обґрунтуванні архітектурно-містобудівних рішень (орієнтація вулиць на цю доміанту, формування панорам і їх включення в композиційну мережу міста), на сьогодні вона ігнорується.

а

б

Рис. 1. Розвиток просторової структури м. Ужгорода:
а — в чехословацький (1933); б — сучасний (2015 р.) періоди

2. *Історична унікальність простору міст та відношення до культурної спадщини.* Йдеться насамперед про об'єкти високого рівня історичної, культурної та архітектурної цінностей. Тут доцільно скористатись і

вдосконалити методологію оцінки пам'яток архітектури, яка використовується для професійного провадження охорони об'єктів, а загалом для професійної архітектурно-урбаністичної діяльності. Обґрунтування системи показників і критеріїв оцінки пам'яток архітектури є відповідальним завданням методики. Встановлюються вони під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Виділимо певні групи властивостей, що впливають на вартість пам'ятки архітектури: часовий вимір (час будівництва); зовнішнє середовище — розташування об'єкта в системі та змінність простору; пов'язаність з людським виміром (проживання знаменитих людей тощо); змінність самого об'єкта, його автентичність.

Кожна група властивостей включає певну множину показників, що можуть бути оцінені кількісно. Кількісна оцінка характеристик об'єкта пам'ятки архітектури й містобудування має принципово важливе значення, оскільки дає змогу формувати з множини часткових показників узагальнені критерії. Їх порівняно нескладно встановити в межах окремих груп властивостей.

Історична унікальність просторів вибраних міст проявляється в унікальності історії кожного з них. Як найдосконалішу діяльність щодо збереження й використання об'єктів історичної спадщини вибраних міст та діяльність з їх охорони й використання (будівництва в історичному середовищі), на думку експертів, слід визнати м. Чернівці. Незважаючи на включення значної частини історичної забудови Львова до Списку ЮНЕСКО, реальне відношення до історичної спадщини та діяльність з її збереження й використання слід вважати, на думку експертів, найгіршою серед вибраних для аналізу міст.

Рис. 2. Просторова структура м. Івано-Франківська

Запропонований підхід вимагатиме принципового реформування інформаційного забезпечення та методологічних підходів до використання, реставрації й збереження пам'яток історії, культури та архітектури; дозволить об'єктивно оцінити вартість об'єкта та убезпечити його від непрофесійних дій, пов'язаних зі змінами як у самому об'єкті, так і в оточуючому середовищі; визначити шляхи збереження об'єкта.

3. Унікальність соціально-гуманістичних характеристик і процесів у вибраних містах. Урбаністична культура має як матеріальну (територіальні ресурси, економіка, інфраструктура, екологічний стан фінанси тощо), так і духовно-інтелектуальну складові (ідейно-політичну, духовно-інтелектуальну, культурно-історичну, світоглядну, інформаційну, морально-правову, психологічну та інші нематеріальні складові). Соціогуманістичний контекст містотворення проявляється в рівні політичних, духовних, світоглядних, ментальних та інших характеристик. Їх можна визначити за: державною свідомістю мешканців; усвідомленістю власної самобутності (ідентичності); відношенням до державної самостійності й суверенності; консолідованістю нації; інтелектуальним рівнем спільноти; відношенням до історії; духовністю.

Характеризуючи соціально-гуманістичні особливості міських спільнот вибраних міст, відзначимо, що м. Івано-Франківськ, на думку експертів і авторів дослідження, має найвищі показники за цим узагальненим критерієм оцінки унікальності. Тут відбуваються унікальні заходи й події.

V. Обґрунтування шляхів урахування та розкриття унікальності простору в обґрунтуванні містобудівних рішень. Задачі просторової організації та розвитку міст, феномен унікальності. Глобальна мета розвитку міста може бути досягнута різними стратегіями. Розробляються стратегії і вибираються з множини, як правило, експертами (експертними методами). Важливим є обґрунтування цілей розвитку. Цілі часто формуються волюнтаристським методом. Обґрунтуванню цілей і задач має сприяти аналіз передпроектної ситуації (надає матеріал для обґрунтування). Перспективи розвитку й досягнення мети мають різні шляхи. Саме експертні методи є ефективними для зважування варіантів та вибору кращого. Задача пошуку перспектив розвитку багатогранна й охоплює зв'язки: суспільні, територіальні, інформаційні, транспортні. Часто проектні рішення приймаються в процесі обговорення (наприклад, радою), коли всі беруть участь у дискусії. Інколи рішення пропонуються без достатнього аргументування для власних вигод і без відповідальності за наслідки. Експерти рекомендують рішення й несуть за них відповідальність. Це важлива перевага при обґрунтуванні рішень, а їх прийняття

і відповідальність повинні бути пов'язані та підкріплюватись обґрунтованими міркуваннями:

а) встановлення цілей та ієрархії цінностей — особа чи суспільство; матеріальне чи духовне; терпимість чи непримиренність; лідерство чи середнє положення;

б) визначення меж планів і амбіцій на основі аналізу й діагностики стану системи та її ресурсів;

в) оцінка зовнішніх впливів, обґрунтування і вибір поведінки системи на зовні, тобто обґрунтування місця системи в глобальних процесах.

Для розвитку систем потрібні люди, ресурси та гроші [7], тобто якісний народ (працелюбність, відповідальність, мораль), матеріальні ресурси й гроші характеризуються не лише їх кількістю, а й ефективністю управління ними.

Коли в основу обґрунтування перспектив розвитку міста і проектних рішень ставляться вимоги розкриття унікальності його простору, цей підхід принципово змінюється. Первинними стають естетика міських ландшафтів, історична спадщина та соціогуманістичні характеристики спільноти, зростає значення специфічних умов і чинників, які погано піддаються формалізації й недостатньо враховуються при обґрунтуванні проектних рішень. При цьому незамінними стають експертні методи, змінюється методологія аналізу та обґрунтування рішень.

I етап розпочинається з формулювання мети. Було б корисно формувати дерево цілей. На рівні часткових цілей виникають питання стосовно функцій і умов досягнення мети, визначення містобудівних об'єктів, що необхідно створити для реалізації функцій, та ін. питання для формулювання конкретних завдань. Проблеми врахування унікальності на цьому етапі зосереджені насамперед у людському вимірі — фахівцях та особах, котрі приймають рішення, труднощах застосування експертних методів та знаходженні консенсусу.

II етап — аналіз просторової ситуації та засобів, наявних для досягнення часткових і загальної мети. Тут важливо встановити ієрархію часткових цілей та їх узгодження з ресурсами. Часткові цілі й загальна мета можуть бути скоректовані, якщо вони оцінені як неадекватні засобам, невідповідні пріоритетам чи погано структуровані. На цьому етапі наближаємося до конкретизації завдань: уточнити цілі, які можуть бути досягнуті наявними функціями і засобами, з'ясувати, яких функцій бракує; сформулювати вихідні вимоги для концепцій і проектних рішень. Проблеми цього етапу полягають у недосконалому інструментарію та методів аналізу просторових ситуацій, врахування нематеріальних чинників та якісних характеристик. У фахівців (у т.ч. осіб, які приймають рішення) не розвинуто системне мислення, воно

імпульсивне, діють суб'єктивні аргументи й оцінки, які не враховують унікальності системи.

III етап — обґрунтування альтернатив досягнення цілей. На цьому етапі мають бути окреслені обмеження (ресурсні, екологічні, моральні), які слід врахувати. Основна увага зосереджується на проблематиці реалізації завдань, багатоваріантності альтернатив та аргументації рішень. Проблематика цього етапу концентрується навколо питань методології обґрунтування рішень, системності мислення фахівців. Управління містобудівними процесами та проектування урбанізованих систем має збагатитись новим інструментарієм не лише аналізу просторових ситуацій, а й обґрунтування і прийняття рішень, забезпечуватись новими методичними рекомендаціями. На практиці виділяються два можливі підходи: «зверху – вниз» — від обґрунтування мети до окреслення шляхів її досягнення; та «знизу – вгору» — від аналізу та оцінки просторової ситуації (потенціалу й проблем системи) до окреслення шляхів того, що можемо та маємо зробити.

IV етап — оцінка альтернатив та обґрунтований вибір управлінського чи проектного рішення. Проблематика в аналізі, оцінці та виборі рішення, а також в узгодженні взаємодій для досягнення мети ускладнюється у зв'язку зі збільшенням частки імовірнісних процесів. У фахівців повинно бути бачення багатовимірності обґрунтування рішення. При оцінці й виборі домінують інколи емоції та інтуїція, які трактуються як нематеріальні аргументи і чинники. Недостатня обґрунтованість рішень супроводжується дискусією за відсутності достатньої аргументації. Домінують суб'єктивні чинники учасників дискусії — посади, інтереси, гроші.

Задачі розміщення нових об'єктів і функцій у складеній просторовій структурі міст і задачі вдосконалення структури розпланування та вирішення комунікаційно-транспортних питань потребують аналітичної бази та аналітичного матеріалу, крім того, повинні враховувати думки експертів. Тобто на кожному рівні існують речі, які доцільно оцінювати розрахунково, а є такі, що потребують експертної оцінки.

Подамо приклад з обґрунтування розташування нових підприємств електронної промисловості, зокрема заводу з виробництва елементів для ракетних комплексів у Західному регіоні України (розрахунок робився для різних районів колишнього СРСР). Очевидно, для обґрунтування його розташування використовувалась уся множина чинників: база сировинна, енергетична, транспорт і комунікації, робоча сила, кооперація, політичні, оборонні та ін. Проте вирішальними виявились чинники — ментальність, навички людей та думки експертів. У Західному регіоні України, де розвинені народні промисли, а відповідно, мешканці мають традицію прецизійності й створення «мікровиробів», ці особливості були враховані, й розпочався активний

розвиток цієї галузі, а відповідно і розвиток спеціальної освіти та науки. Важливими виявилися й політичні та інші нематеріальні чинники.

Висновки

1. Розглянуто місто як унікальну систему з погляду задач урбаністичної діяльності. Охарактеризовано модель унікальності міст, її класифіковано та подано за вимірами участі людей, функціями, часом, рівнем ієрархії, умовами й вимогами. Наведено методи дослідження унікальності міського простору — експертні, історичного мислення, описово-інтуїтивний та логічно-аналітичний.

2. Вибрано приклади, охарактеризовано й класифіковано унікальність міст та їх простору в управлінні містом і містобудівними процесами. Аналіз вибраних міст Західного регіону України, унікальності їх простору (естетики міських ландшафтів, історії та історичної спадщини, соціогуманістичних особливостей) дозволив систематизувати діяльність у містах та оцінити ефективність використання унікальних просторових характеристик в урбаністичному процесі та розвитку міст. Виявлено проблеми, дефекти та невідповідності в цій предметній сфері.

3. Обґрунтовано підходи до ефективного використання унікальності містобудівного простору для підвищення ефективності урбаністичних рішень. Запропоновано зміну алгоритму управління містобудівними процесами і системами, що орієнтований на розкриття унікальності міста як важливого містоутворювального чинника.

Використана література

24. Афонін Е.А. Велика розтока (глобальні проблеми сучасності: соціально-історичний аналіз) / Афонін Е.А., Бандурка О.М., Мартинов А.Ю.; Укр. т-во сприяння соц. інноваціям ; Від. інформ.-бібліотеч. забезпечення апарату Верхов. Ради України. — К.: Парапан, 2002. — 352 с.

25. Бакалова Л. Структурно-функціональна типологія міст як ефективний інструмент управління розвитком міста / Л. Бакалова // Управління сучасним містом. — 2007. — № 1-12 (25-28). — С. 182-192.

26. Быстряков І.К. Метасистемні особливості формування геоeкономічного простору розвитку. — У кн.: Геоeкономічний сценарій розвитку України : моногр. / М.З. Згуровський, Ю.М. Пахомов, А.С. Філіпенко та ін. — К.: ВЦ "Академія", 2010. — С. 20-47.

27. Быстряков И.К. Постмодернизм в управлении развитием территорий / И.К. Быстряков, В.Ф. Уколов // Вестник университета (ГУУ). — М.: ГУУ, 2012. — № 15.

28. Возняк Т. Феномен міста / Т. Возняк. — Львів : Незалежний культурологічний журнал "І", 2009.

29. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем / М. М. Габрель. — К.: Видавничий дім А.С.С., 2004. — 400 с.

30. Габрель М. Просторовий підхід до обґрунтування архітектурних рішень: навч. посіб. / Микола Габрель, Михайло Габрель. — Львів : Сполом, 2016. — 284 с.

31. Демин Н.М. Управление развитием градостроительных систем / Н. М. Демин. — К. : Будівельник, 1991. — 184 с.

32. Дехтяренко Ю.Ф. Стратегія розвитку міста: територіально-планувальний аспект / Ю.Ф. Дехтяренко // Упр. сучас. містом. — 2001. — № 1–3. — С. 86–99.
33. Карповець М. Місто як світ людського буття : моногр. / М. Карповець. — Острогор : Вид-во НУ «Острозька академія», 2014. — 258 с.
34. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права : підруч. / М.С. Кельман, О.Г. Мурашин. — К.: Кондор, 2006. — 477 с.
35. Ключніченко Є.Є. Соціально-економічні основи планування та забудови міст / Є.Є. Ключніченко. — К. : Укр. акад. архітектури, НДПІ містобудування; 1999. — 348 с.
36. Колот А. Соціальна згуртованість як доктрина забезпечення стійкості розвитку суспільства в умовах глобальних викликів [Електронний ресурс] / А. Колот // Україна: аспекти праці. — 2009. — № 7. — С. 11-19. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uap_2009_7_4
37. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні : пам'ятка / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка ; уклад. О.О. Скаченко, наук. ред. Ю.М. Ключко. — К. : Вид. центр КНУКіМ, 2014. — 71 с.
38. Розвиток міст та містобудівна політика : моногр. / [Драпіковський О. І., Іванова І. Б., Бойко-Бойчук О. В., Гройсман В. Б. ; за ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого]. — К.: НАДУ, 2009. — 124 с.
39. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика: підруч. / Д. М. Стеченко. — К.: Вікар, 2006. — 396 с
40. Стоцький Я.В. Психологія релігії. Курс лекцій / Я.В. Стоцький. — Тернопіль: ТНТУ ім. І.Пулля, 2011. — 144 с.
41. Топчієв О.Г. Планування територій у контексті сталого розвитку регіонів // Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення. — Херсон : ПП Вишемирський, 2005. — С. 3–11.
42. Турбина Е.Г. Город в теории: опыты осмысления пространства [Електронний ресурс] / Е.Г. Турбина. — М.: Новое литературное обозрение, 2011. — 520 с.
43. Химинець В.В. Інституційні основи сталого розвитку Карпатського регіону в контексті сильної економіки / В.Химинець // Сталий розвиток економіки : Міжнародний науково-виробничий журнал. — 2013. — Вип. 3. — Хмельницький, 2013. — С. 161–165.
44. Україна в цифрах. 2004 [Електронний ресурс] : стат. зб. / Державна служба статистики України ; відпов. за вип. П.П. Забродський. — К. : ДКСУ, 2005. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2005/zb/05/Ukr_cifra_2004_u.pdf
45. Україна в цифрах. 2017 [Електронний ресурс] : стат. зб. / Державна служба статистики України ; за ред. І. Є. Вернера. — К. : ДССУ, 2018. — 240 с. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/08/Ukr_cifra_2017_u.pdf
46. Borys, 1999. Wskazniki ekorozwoju. Wydawnictwo Enonomeija i Srodawisko, Bialystok, s. 99.
47. Lynch K. City Sense and City Design: Writings and Projects of Kevin Lynch (Tridib Banerjee and Michael Southworth, editors) / Kevin Lynch. — Cambridge MA and London: MIT Press, 1990. — Режим доступу : <http://www.csiss.org/classics/content/62>
48. Rogala P. Zaprojektowanie i przetestowanie systemu mierzenia jakości życia w gminach. Raport z realizacji pracy. Etap 2, EU we Wrozlawiu / P. Rogala. — Jelenia Góra-Poznań : Wydział w Jeleniej Górze, 2009.
49. Zuziak Z. O tożsamości urbanistyki / Z. Zuziak. — Krakow: Wydawnicza Politechniki Krakowskiej, 2008.

Аннотация

К.т.н. Габрель М.Н., к.ю.н. Космий М.М. Университет Короля Данила, г. Ивано-Франковск.
Уникальность пространства города. Анализ и использование в управлении его развитием.

В статье осмыслено феномен уникальности города и его пространства для сегодняшнего уровня урбанистических знаний; предложен методический инструментарий исследования уникальности городов; обоснованы подходы его учета в разрезе стратегии развития городов и градостроительной деятельности. Подробные исследования проведены на примере выбранных городов Западного региона Украины.

Ключевые слова: уникальность пространства города, экспертные методы, исторические предпосылки, уникальность пейзажей и их эстетика, историческая уникальность, отношение к культурному наследию, социально-гуманистические характеристики и процессы в городах, пространственная организация и развитие городов.

Annotation

Ph.D. Habrel M.N., Ph.D. Kosmiy M.M., University of King Danylo, Ivano-Frankivsk.

The city's uniqueness. Analysis and usage in its development management.

The purpose of the article is to comprehend the phenomenon of uniqueness for today's urban development conditions; substantiation of approaches to its consideration of the strategy of development, updating of city-planning documentation and making of managerial decisions. The uniqueness of the urban space is defined as the uniqueness of the characteristics and interactions of its measurements, which has no analogs. Since the uniqueness of cities and their space was manifested in various aspects - political, socio-humanistic, economic, religious-philosophical, territorial-landscape, etc., the model of city's uniqueness was proposed, classified and presented by measurements of human participation, by functions, by time, by the level of the hierarchy, conditions and requirements. The methods of studying the uniqueness of the urban space - expert, historical thinking, descriptive-intuitive and logical-analytical. Only the qualitative characteristics of the urban space and their impact on the system are considered, that is, indicators that can not be quantified, for example: the beauty of the landscape (landscapes, their harmony), the level of community culture (religious, political, legal, administrative consciousness), historical features of the city, reflected in the architectural heritage.

Selected examples, characterized and classified uniqueness of cities and their space in urban management and urban development processes. The analysis of selected cities of the Western region of Ukraine, the uniqueness of their space (aesthetics of urban landscapes, history and historical heritage, socio-humanistic features) made it possible to systematize activities in cities and assess the effectiveness of using unique spatial characteristics in urban development and urban development. Problems, defects and inconsistencies in this subject area are revealed.

Keywords: uniqueness of city space, expert methods, historical background, the uniqueness of landscapes and their aesthetics, historical uniqueness, relation to cultural heritage, socio-humanistic characteristics and processes in cities, spatial organization and development of cities.